

Razširitev kolektivne pogodbe.

Dr. Stojan Bajič.

Uredba o določanju minimalnih mezd, sklepanju kolektivnih pogodb, poravnavanju in razsodništvu z dne 12. februarja 1957 (Sl. N. 53/XI, Sl. L. 105)¹ določa v 1. odst. čl. 14, da „se sme kolektivna pogodba, ki se sklene v eni stroki, razširiti z odločbo bana (upravnika mesta Beograda) na vso stroko na področju banovine (uprave mesta Beograda), če obsega ta pogodba več kot polovico podjetij dotične stroke in če je v njih zaposlena vsaj polovica vsega delavstva, zaposlenega v tej stroki na področju banovine (uprave mesta Beograda)“.² S tem je uredba uvedla v jugoslovansko pravo ustanovo razširitve kolektivne pogodbe, ki jo poznajo tudi drugi pravni redi.³ Veljavnost določene kolektivne pogodbe se s takim upravnim aktom razširi na tiste obrate in njihove obratne posadke, za katere doslej ni veljala, zato da se zenačijo delovni pogoji, onemogočijo v takih obratih nizke mezde ter prepreči tudi nečedna konkurenca, ki jo utegnejo izvrševati taka podjetja z nizkimi cenami.

Pogoji za razširitev kolektivne pogodbe so naslednji: veljavna kolektivna pogodba, ki naj se razširi, pretežna veljavnost te kolektivne pogodbe v dotični stroki ter za raz-

¹ O tej uredbi Bajič, Uredba..., Slov. Pravniki 1957, 49.

² Drugi stavek prvega odst. tega člena ni v zvezi z razširitvijo kolektivne pogodbe. Določa namreč, da „izstop posameznega podjetja iz poslodavske organizacije, ki je sklenila kolektivno pogodbo za stroko, ne oprasha veljavnosti, niti obveznosti te pogodbe“. Če naj namreč meri „ta pogodba“ na razširjeno pogodbo, je izstop iz sd. sindikata glede veljavnosti kolektivne pogodbe brez učinka že zaradi razširitve kolektivne pogodbe, ki jo uveljavi tudi za nečlane sd. sindikata.

³ Nemško pravo je uredilo posplošenje kolektivne pogodbe (Allgemeinverbindlicherklärung des Tarifvertrages) v Tarifvertragsordnung z dne 23. decembra 1918 (o tem posebno Jacobi, Grudlehen des Arbeitsrechts, 1927, 94 i. sl.; Hueck-Nipperdey, Lehrbuch des Arbeitsrechts, 1952, II, 505 i. sl., oba z obširnimi slovtvom); sedanje nemško pravo te ustanove ne pozna več, ker veljajo kolektivni redi, ki jih izdajajo državni organi, kot norme objektivnega pravnega reda na splošno (o tem Bajič, Novo nemško delovno pravo, Slov. Pravniki, 1955, 208). Avstrijsko pravo je uvedlo razširitev kolektivne pogodbe (kot Satzung) z zakonom o ustanovitvi poravnalnih uradov in o kolektivnih pogodbah z dne 18. decembra 1919 (Dechant, Der Kollektivvertrag..., 1925). Po italijanskem pravu (zakon o kolektivnih pogodbah z dne 3. aprila 1926 v zvezi s čl. 56 i. sl. naredbe k temu zakonu z dne 1. julija 1926 in s t. III. Carte del Lavoro z dne 21. aprila 1927) so upravičene osrednje sindikalne organizacije izdajati splošne norme za svojo stroko. Angleško o pravo ureja to snov

širitev sposobna vsebina kolektivne pogodbe. Razširiti se more samo veljavna kolektivna pogodba, torej taka, ki so jo sklenile sposobne stranke, namreč strokovne organizacije službodavcev in službojemnikov, poleg tega v predpisani pisni obliki (§ 209 ob. z., čl. 9 uredbe o določanju minimalnih mezd itd.). Dotična kolektivna pogodba mora imeti v stroki pretežen pomen.⁴ Ta lastnost se izraža po izrečni določbi uredbe v tem, da mora veljati za več kot polovico podjetij dotične stroke⁵ in da je v teh

z zakonom z dne 28. junija 1934. Češkoslovaško pravo je uvedlo razširitev kolektivne pogodbe najprej za tekstilno stroko (vladna naredba z dne 15. aprila 1935 v zvezi z naredbo z dne 24. junija 1937, o tem Koblížek, Kolektivni smlouva pracovní, 1937, 123 i. sl., Budnik, Obecná platnost kolektivních smluv, Pracovní právo, 1937, 61; isti, Nevylučitelnost a obecná platnost hromadních smluv pracovních, ibid., 121). V francoskem pravu ureja razširitev kolektivne pogodbe (extension) zakon z dne 24. junija 1936, ki je noveliral čl. 31 prve knjige Code du travail (k temu Paul Pic, Traité élémentaire de législation industrielle, drugi dodatek, 1937, 67; Julliot de la Morandière, Les Conventions collectives de Travail, Les Etudes pratiques de Droit commercial, 1937, t. III, 20; Fargeaud, L'application des nouvelles lois sociales, 1938). Poljsko pravo pozna razširitev kolektivnih pogodb, veljavnih v trgovini in industriji, z odlokom ministra po zakonu z dne 14. aprila 1937.

Po sovjetskem zakoniku o delu iz leta 1922 (čl. 16, 17) velja kolektivna pogodba po tem, ali je samo krajevna ali splošna, za vse pomožne osebe dotične stroke (prim. žemčužnikova, Die Kollektivverträge in der UdSSR, Ztschr. f. Ostrecht, 1927, 481, in Thal, Grundlinien des russischen Arbeitsrechts, ibid. 1928, 881). Razširitev tudi ni potrebna po bolgarskem zakonu o kolektivni delovni pogodbi in ureditvi delovnih sporov z dne 22. septembra 1936 (objavljen tudi v beograjskem Socialnem arhivu, 1937, III, 23; prim. tudi Rajko Ošanov, Kolektivnijat trudov dogovor i trudovijat arbitraž, Sofija 1937, 35). Enak splošen učinek ima kolektivna pogodba tudi po španskem pravu (čl. 12 zakona o službeni pogodbi z dne 21. novembra 1931) ter pod določenimi pogoji tudi po severoameriškem zakonu (National Labor Relations Act) z dne 5. julija 1935, ki so ga pa sodišča proglasila za neustaven (sodbe v Recueil international de jurisprudence du travail, XI, 1937, 191 i. sl.).

⁴ Nemško (§ 2) in avstrijsko pravo (§ 16) govorita na splošno o „pretežnem pomenu“ dotične kolektivne pogodbe. Francosko pravo dovoljuje razširitev tistih kolektivnih pogodb, ki so jih sklenile „najbolj reprezentativne sindikalne organizacije“ v posredovalnem postopanju mešanih komisij (čl. 31 vd). Čsl. pravo omogoča razširitev samo tistih kolektivnih pogodb, ki veljajo za najmanj 70% delavstva (§ 5).

⁵ Pod tem pojmom razumejo navodila za izvrševanje uredbe o določanju minimalnih mezd itd. z dne 15. aprila 1937 (Sl. Nov. 86/XXVII, Sl. l. 262) „posebno delavnost v okviru gospodarske panoge, kakor: manufakturna trgovina, trgovina z železom, konfekcijska trgovina, tvornica nogavic, pohištva itd.“; gospodarska panoga pa je „celotna gospodarska delavnost, kakor industrija, obrt, trgovina itd.“ (t. 17 splošnih navodil).

zaposlena vsaj polovica vsega delavstva v tej stroki na področju banovine. Tak večinski značaj kolektivne pogodbe torej ne izhaja samo iz dejstva, da velja kolektivna pogodba, ki naj se razširi, že vsaj za polovico vsega delavstva dotične stroke, marveč se mora temu znaku pridružiti še večinski značaj po številu obratov, za katere velja, ne glede na število v njih zaposlenega pomožnega osebja.⁶ Tudi vsebina kolektivne pogodbe mora biti sposobna za razširitev: vsebovati mora norme o splošnih delovnih pogojih, ker se razširi samo njen normativni del, to je tisti del, ki ustanavlja splošne delovne pogoje s prisilnim učinkom za posamezna službena razmerja, ne pa tudi obližajski del, ki ustanavlja neposredne obveznosti samo med strankami, ki so kolektivno pogodbo sklenile.

Pristojen za razširitev kolektivne pogodbe je ban, torej občje upravno oblastvo druge stopnje.⁷ Ker glede postopka samega uredbe ne vsebuje nobenih predpisov, marveč le določa, da se ukrene razširitev z odločbo (§ 106 *zup.*), velja za postopek ta zakon. Ker niti uredba ne predpisuje, da bi bil potreben predlog za razširitev kolektivne pogodbe, niti ne izhaja potreba predloga⁸ iz „bistva stvari“ (§ 69), se lahko pokrene postopanje za razširitev brez predloga, seveda pa tudi na predlog interesentov, ki jih uredba ne označuje. Gotovo so upravičene k predlogu stranke kolektivne pogodbe, ki naj se razširi, pa tudi prosta ali prisilna predstavništva delavcev in podjetnikov v dotični

⁶ Tako se lahko zgodi, da ni mogoče razširiti kolektivne pogodbe, ki velja na pr. v dveh obratih, ki zaposlujeta 90% delavstva dotične stroke, če obratujejo izven kolektivne pogodbe trije obrati, ki zaposlujejo le 10% delavstva. Tudi se ne more razširiti enostranska kolektivna pogodba (t. j. pogodba, ki jo je sklenil posamezen sd. s sj. sindikatom), ne glede na število v tem obratu zaposlenega pomožnega osebja, ker mora obsegati kolektivna pogodba, ki naj se razširi, več kot polovico obratov v dotični stroki, kar ne more biti, če gre za kolektivno pogodbo, ki jo je na sd. strani sklenil posamezen sd. Prednost te ureditve se je poudarjala v francoski parlamentarni debati o priliki razprav o čl. 31 *vd* (*Journal officiel* od 18. junija 1936, 521).

⁷ Po drugih pravnih redih ukrepejo razširitev bodisi osrednja upravna oblastva, n. pr. minister za delo oz. socialno skrbstvo po nemškem (§ 4), francoskem (čl. 31 *vd*), čl. pravo (§ 5), bodisi paritetna komisija na pr. po avstrijskem pravu (*Einigungsamt*, §§ 3, 16). Več podatkov v študiji Mednarodnega urada dela, *Les conventions collectives*, 1936, 199.

⁸ Tako tudi avstrijsko in francosko pravo. Nemško pravo je dovoljevalo razširitev samo na predlog strank kolektivne pogodbe, ki naj se razširi, kakor tudi strokovnih organizacij, katerih članov bi se predlagana razširitev tikala (§ 3). Po čl. pravu morejo predlagati razširitev samo strokovne organizacije (§ 5). Prim. tudi Pollak, *Kolektivni smlouvy*, 1938, 49.

stroki. Treba je uvesti proizvodovalno postopanje, da se ugotovijo dejanske okolnosti, odločilne za razširjenje, predvsem pretežna veljavnost kolektivne pogodbe. Poleg tega je treba dati vsem zainteresiranim, ki bi jih nameravana razširitev zadela, priliko, da „oživotvorijo ali zaščitijo svoje pravice in pravne interese“ (§ 70). Ta krog je zelo širok: poleg sedanjih strank kolektivne pogodbe obsega tudi vse službodavce in službojemnike, na katerih službena razmerja naj bi se veljavnost kolektivne pogodbe razširila, pa tudi stranke tistih (manjšinskih) kolektivnih pogodb, ki morda veljajo izven področja večinske kolektivne pogodbe. Zato bo posamičen poziv na udeležbo v postopanju nemogoč in se je treba poslužiti — tudi če uredba tega izrečno ne predpisuje — javnega poziva, kakor ga predpisujejo druge zakonodaje.⁹ Po potrebi se razpiše tudi ustna razprava. Ko so vse okolnosti, ki so pogoj za razširitev, ugotovljene in obstoji poleg tega tudi javni interes na razširjenju, izda ban — ne da bi bil vezan na predlog ali njega obseg ali pa na izjave strank dotične kolektivne pogodbe — odločbo, s katero razširi kolektivno pogodbo na vse področje banovine ali pa predlog zavrne. Objava pozitivne odločbe ni predpisana, vendar je spričo svojega pravnega učinka neizogibno potrebna.¹⁰

Odločba o razširitvi kolektivne pogodbe je torej vezana na konkretno pogodbo.¹¹ Njene norme o splošnih delovnih

⁹ Po nemškem pravu je bilo treba pozvati k izjavi tudi stranke dotične kolektivne pogodbe (§ 4). Čsl. pravo predpisuje, da mora ministrstvo v 14 dneh, odkar je sprejelo predlog za razširitev, obvestiti o tem interese, da sporočijo svoje ugovore in ev. dokaze, da znaša število izventarifnih delavcev več nego 50%, in sicer tudi v 14 dneh (§ 5). Francosko pravo zahteva, da mora minister pred razširitvijo s pozivom v Journal officiel pozvati vse organizacije in osebe, da sporočijo v roku, ki ga on določi, svoje pombe in mnenja (čl. 51 ve); poleg tega mora minister pribaviti mnenje pristojnega odseka Conseil national économique. Avstrijsko pravo dovoljuje ugovor v 30 dneh po objavi razširitvenega odloka na višji posredovalni urad (§§ 19, 20).

¹⁰ Vsebinska odločbe je po našem pravu določena v § 107 zakona o občem upravnem postopku; seveda mora obsegati tudi razširjene norme kolektivne pogodbe in pa določbe o časovnem trajanju razširitve; tako izrečno avstrijsko pravo (§ 16). Registracijo in skrajšano objavo razširjene kolektivne pogodbe je zahtevalo nemško (§ 5 in naredba o vodstvu tarifnega seznama z dne 7. maja 1919).

¹¹ Ali je po našem pravu možno razširiti arbitražno odločbo, ki ima učinek kolektivne pogodbe po čl. 18 uredbe o določanju minimalnih mezd itd., je dvomljivo. Izrečno ureja to vprašanje francosko pravo (čl. 18 zakona o postopkih posredovanja in arbitraže z dne 4. marca 1958, o tem zakonu Bajič, Francoski moderni statut dela, (Misel in delo, 1958, 109), tako, da se lahko razširi tista arbitražna odločba, ki je izšla iz spora med „najbolj reprezentativnimi sindikalnimi

pogojih se deloma ali celoma razširijo na službena razmerja izven njenega dosedanjega področja, torej na obrate, kjer do sedaj dotična kolektivna pogodba še ni veljala.¹² Odločba torej ne ustvarja nove kolektivne pogodbe, marveč je vezana na to, kar je v dotični kolektivni pogodbi že dogovorjeno. Zato njene vsebine ne more spremeniti: niti norm o splošnih delovnih pogojih (na pr. o mezdah, dopustih itd.), niti določb o osebni veljavnosti (na pr. da velja samo za kvalificirano osebje, da veljajo mezdne postavke za mladoletne delavce itd.), niti določb o stvarnem obsegu kolektivne pogodbe (na pr. da velja samo za industrijske obrate), ker bi razširitev kolektivne pogodbe na druge kategorije pomožnega osebja in na druge obrate pomenila spremembo kolektivne pogodbe, česar razširitvena odločba ne more povzročiti. Odločba namreč lahko samo razširi kolektivno pogodbo na tkzv. izventarifna podjetja tako, kakršna je, z učinkom, da velja v tem razširjenem področju le za tista službena razmerja in tiste obrate, za katere bi veljala po določbah dotične kolektivne pogodbe same, če bi bili izventarifni službodavci njeni udeleženci.¹³

Razširitvena odločba načelno ne obsega vseh določb kolektivne pogodbe, marveč razširi lahko samo njen n o r m a t i v n i d e l, bodisi celoma, bodisi tudi le deloma¹⁴ (na pr. samo mezdne postavke), seveda, kolikor se te določbe lahko izločijo iz sestava kolektivne pogodbe. Učinkovita je razširitev samo glede tistih norm kolektivne pogodbe, ki so veljavne, torej tistih, ki so v skladu s pravnim redom, ne pa glede tistih, ki n. pr. nasprotujejo prisilnim zakonskim določbam (§ 1164 odz., §§ 251, 338 ob. z. itd.). Ne more se razširiti o b l i g a c i j s k i d e l¹⁵ kolektivne pogodbe,

organizacijami podjetnikov in delavcev“ (pojem je posnet po čl. 389 versajske mirovne pogodbe — čl. 3 statuta Mednarodne organizacije dela —, kakor poudarja ministrska okrožnica z dne 17. avgusta 1936 k zakonu z dne 24. junija 1936). Prvotni predlog je določal, da more minister tisto arbitražno odločbo, ki spremeni mezdne postavke v že razširjeni kolektivni pogodbi, razširiti („elle pourra être rendue obligatoire“) brez predhodnega postopanja po čl. 31 ve (prim. Journal officiel, seja 19. februarja, str. 465). Ta dostavek je bil opuščen (seja 2. marca, str. 737) in je bil zakon sprejet brez njega.

¹² Po pravih, ki priznavajo učinek kolektivne pogodbe na sj. strani samo članom strank kolektivne pogodbe na pr. nemško, avstrijsko, francosko (z možnostjo pristopa), se razširi veljavnost kolektivne pogodbe tudi na nečlane strank v tarifiranih obratih.

¹³ O teh pojmih več Bajič, Delovno pravo, 1936, 159 i. sl.

¹⁴ Proti tej možnosti posebno Jacobi, l. c. 111, češ, da bi morda stranki tako okrnjene pogodbe sploh ne sklenili.

¹⁵ K obligacijskim določbam spadajo m. dr. določbe o sprejemanju na delo na pr. koalicijska klavzula, dogovori o številu zaposlenega

ker ne ustanavlja splošnih delovnih pogojev za posamezna službena razmerja, torej generalne norme, marveč le individualne obveznosti med strankami dotične kolektivne pogodbe in s tem le med njimi neposredne pravice in dolžnosti. Zato tudi sindikati (izven strank razširjene kolektivne pogodbe) in službodavci, na katere se kolektivna pogodba razširi, ne postanejo stranke razširjene kolektivne pogodbe, ker bi ta učinek presegel zgolj v uredbi ustanovljeno funkcijo razširitve. Spremenil bi namreč pravni položaj strank dotične kolektivne pogodbe in bi za nove udeležence ustanovil poleg konkretnih obligacijskih obveznosti iz kolektivne pogodbe še splošne obveznosti, ki izvirajo za stranke iz vsake kolektivne pogodbe. Tak pravni učinek bi morala uredba izrečno ustanoviti.

Učinek razširitvene odločbe je torej v tem, da razširi veljavnost kolektivne pogodbe na vso dotično stroko na področju banovine. Razširjenje kolektivne pogodbe na manjše upravne edinice je torej po naši uredbi nemogoča.¹⁶ Z razširitvijo se uveljavi kolektivna pogodba oz. njen razširjeni del v novem, razširjenem področju, do čim ohrani v prvotnem področju svojo veljavo, kakor doslej. Zaradi te dvojnosti nastanejo težavna vprašanja, tako glede razmerja med prvotno kolektivno pogodbo in odločbo o razširjenju, kakor tudi glede zveze med kolektivno pogodbo v prvotnem in razširjenem področju. Spoznanja so toliko bolj otežkočena, ker je — posebno spričo rastoče normodajne moči upravnih oblastev — meja med upravno odločbo in pravotvorno upravno uredbo dokaj nejasna,¹⁷ poleg tega pa tudi pravna narava kolektivne pogodbe na današnji stopnji razvoja ni tako izrazita, da bi jo mogli dokončno uvrstiti bodisi med pogodbe zasebnega prava ali pa k izvrševanju sindikatom delegirane uredbodajne oblasti. Zato je naravno, da sta se pojavili glede pravne narave razširjenja, ki prevaja sindikalni dogovor preko upravnega akta delno v pravno normo, dva nazora: prvi trdi, da je razširitvena odločba samostojna

pomožnega osebja, o razsodiščih (o tem posebno Jacobi l. c. 111), in o drugih skupnih ustanovah (na pr. socialnih, gospodarskih: o tarifni vzajemnosti, posredovalnicah za delo itd.). Več o tem Bajič, l. c. 162.

¹⁶ Čsl. pravo razlikuje razširitev na sosedne sodne okraje (§ 5), ki je olajšana, in splošno razširitev (§ 5). Po nemškem in francoskem pravu se krajevni obseg veljavnosti nikdar ne more izpremeniti (§ 2, čl. 51 vd).

¹⁷ O tem posebno Krbek, Upravno pravo, 1929, 102; Pitamic, Država, 1927, 265; Kostić, Upravno pravo, II, 1937, 2; Jurkovič, Področje uredbe po ustavi z dne 5. septembra 1931, Slov. Pravnik, 1932, 112.

pravna uredba, torej objektivni pravni vir, neodvisen od kolektivne pogodbe (zakonska teorija),¹⁸ dočim izvaja drugi pravno naravo te ustanove iz kolektivne pogodbe, ki ji upravni akt razširi le obseg veljavnosti, ne da bi spremenil njeno prvotno pogodbeno naravo (pogodbena teorija).¹⁹

Uredba o določanju minimalnih mezd itd. sama pravi, da ukrene ban razširitev z odločbo, torej z upravnim aktom po § 106 zup. Navzlic temu se ne more prezreti, da ima ta akt izrazite znake pravne uredbe. Meja med obema vrstama upravnih aktov res tudi v teoriji ni dodobra ugotovljena, ker se štejejo k upravnim odločbam tudi tisti akti upravnih oblastev, ki se ne nanašajo na posamezen primer in ne ugasnejo z njega izvršitvijo, marveč veljajo celo za nedoločeno število primerov ne glede na to, ali so ti primeri že nastali ali šele bodo, tako da gre za docela abstraktno normo. Za pravno uredbo govorijo materialno pravni učinki razširitvene odločbe na razširjenem področju, kjer učinkuje na enak način, kakor prisilna zakonska norma, namreč na vse obstoječe primere, poleg tega pa tudi na vse primere, ki v času njene veljavnosti šele nastanejo. Nasprotno se pa protivi pravni uredbi to, da je razširitvena odločba glede svoje vsebine, pa tudi glede časovne veljavnosti, vezana docela na konkreten, zasebnopravno zasnovan vzorec. Vendar je treba ugotoviti, da poudarek zgolj na spremembi področja veljavnosti²⁰ ni prepričevalen razlog zoper njen pravotvorni značaj. V razširitvi ne leži samo dejstvo, da se poveča področje veljavnosti dotičnih norm, marveč je značilna ravno v razširjenem področju pravotvorna moč razširitvene odločbe. S stališča izventarifnih službenih razmerij namreč ne gre zgolj za razširitev. Povečana moč norm kolektivne pogodbe temelji na pogodbi in je zato omejena na svoj notranji obseg, torej na pripadnost k podjetniškemu sindikatu in na zaposlitev v takem obratu. Zato norma kolektivne pogodbe ne učinkuje na splošno, torej nasproti vsakomur, kakor n. pr. objektivna pravna norma, marveč samo znotraj svojega lastnega vpliva, o katerega obsegu udeleženci lahko dokaj svobodno odločajo, namreč v krogu udeležencev, ki jih naše pravo določa z udeležbo služboдавca na dotični kolektivni pogodbi in z vstopom službojemnika v tak obrat. V tem, da se take norme z vso svojo

¹⁸ Zastopajo jo Jacobi, Kaskel, Potthof, Molitor, Sinzheimer, Dechant, Sitzler.

¹⁹ Predvsem Nipperdey, l. c. 308, pa tudi RAG.

²⁰ Tako Nipperdey, l. c. 307, 315.

specifično učinkovitostjo razširijo preko svojega prvotnega področja, ni samo razširitev, marveč gre za mnogo več: uveljavijo se relativno prisilne in neposredne norme o splošnih delovnih pogojih izven območja, v katerem učinkujejo po naravi in pravni moči dotične kolektivne pogodbe same, tako da postanejo te norme v razširjenem področju splošno obvezne²¹ ne glede na udeležbo na dotični kolektivni pogodbi. Nasprotno pa govori za upravno odločbo dejstvo, da se nanaša na konkretno kolektivno pogodbo in da nima odlok sam generalne norme, marveč kolektivna pogodba, ki jo le razširja. Res pa je, da gre dejansko za konkretno upravno odločbo z učinkom upravne odredbe. Zato je tudi uvrstitev v sedanje tipe upravnih aktov nemogoča.

Ko je bila kolektivna pogodba z odločbo razširjena, obstojita dve pravni sferi, in sicer primarna, pogodbeno-pravna sfera, ki je ostala še od prej in v kateri učinkuje kolektivna pogodba kakor doslej, in sekundarna sfera njenega z odločbo razširjenega učinkovanja. Tega dvojnega življenja razširjene kolektivne pogodbe ni moči zlit v enoten temelj, ker učinkuje po razširjenju kolektivna pogodba v obeh sferah iz različnih pravnih temeljev: v prvem je ohranila vse svoje dosedanje lastnosti in tudi svoje izvorno prvenstvo ter svoj pogodbeni značaj, v drugem pa je uveljavljena s pravotvornim, a izvedenim upravnim aktom in ima odvisen značaj. S tega stališča, ki se na ljubo logični enotnosti ne skuša zadovoljiti s pravnimi fikcijami, marveč daje prednost pravnemu dejstvu, se pokažejo sledeče rešitve. Razširitveni odlok ne povzroči v prvotni sferi nobenih sprememb. Kolektivna pogodba zaradi razširitvene

²¹ Minister za delo Ramadier je v zbornici točno izrazil to razliko: „... Lorsqu' une convention collective, même conclue devant une commission mixte, même conclue après la médiation du ministre du travail ou du conseil national économique est intervenue, elle ne s'applique, comme toutes les conventions, qu'aux parties en cause, c'est-à-dire à ceux qui l'ont personnellement signée, aux membres des organisations syndicales qui y ont été partie et à ceux qui y ont adhéré ensuite d'une manière expresse et formelle. Pour les autres, elle est suivant l'adage juridique „res inter alios acta“. Elle n'a pas de valeur obligatoire à l'égard des tiers... Lorsqu'un arrêté d'extension est intervenu les choses changent. C'est la grande novation de la loi de 1936. Nous ne sommes plus alors en présence d'une convention privée restée dans le cadre du droit privé. Cette convention a désormais une portée générale... L'arrêté d'extension fixe lui-même la zone d'application de la convention ainsi étendue et, à partir de ce moment, tous les contrats de travail conclus dans les limites de cette zone doivent être soumis à la convention étendue“ (Journal officiel, 25. februarja 1938, 533.)

odločbe v tej sferi ni postala samostojna pravna norma, marveč je ostala kolektivnopolgožbena norma. Če naj bi nastale v tej prvotni sferi zaradi razširitve kake pravne posledice, bi jih morala uredba izrečno ustanoviti, ker zgolj iz pojma razširjenja, ki kaže že sam po sebi na učinke zgolj v razširjenem področju, take posledice ne izhajajo. Zato se tudi v razmerju med dosedanjimi strankami te kolektivne pogodbe med seboj ter v razmerju med udeleženci ni nič spremenilo. Stranke dotične kolektivne pogodbe so ohranile svojo prosto pravico razpolaganja tako, da lahko kolektivno pogodbo odpovedo, dogovorijo prestanek in jo spreminjajo po svojem svobodnem sporazumu. Vprašanje je le, ali in koliko učinkujejo te spremembe tudi na razširjenem področju. Iz dvojne narave razširjene kolektivne pogodbe izhaja, da pravna moč kolektivne pogodbe v razširjenem delu ni samonikla, marveč je izvedena. To pomeni, da ji odločba v razširjenem področju ni dala samostojne pravne moči, marveč je povzročila le njeno izvedeno učinkovanje v tem področju. Zato velja tudi v razširjenem področju kolektivna pogodba samo dotlej, dokler velja v svojem prvotnem področju; če prestane kolektivna pogodba veljati, preneha avtomatično tudi v razširjenem področju,²² ne glede na drugačno dobo, ustanovljeno morda v razširitvenem odloku, ki ne more povzročiti razširjenja, če ni podlage, ki tako razširitev omogoča. Če se kolektivna pogodba spremeni, ne velja sprememba avtomatično v razširjenem področju. Tudi ne velja dosedanja določba, ker v prvotnem področju ne velja več in torej izgubi v razširjenem področju veljavo; spremembo mora v razširjenem področju uveljaviti posebna razširitvena odločba.

Učinek razširitve nastopi z dnem, ki ga določi razširitveni odlok. V razširjenem področju veljajo norme kolektivne pogodbe z enakim učinkom kot v prvotnem, torej prisilno in neposredno za posamezna službena razmerja. Razširitev učinkuje, dokler velja kolektivna pogodba v svojem prvotnem področju taka, kot je bila razširjena. Znotraj tega časovnega obsega velja pa tako dolgo, kakor je določila razširitvena odločba, ki ta čas tudi kasneje lahko

²² Tako izrečno čl. „razširjena obveznost kolektivne pogodbe v obratih... velja, dokler velja kolektivna pogodba v prvotnih okrajih“, § 4; „če je bila kolektivna pogodba odpovedana, preneha (obča) obveznost s potekom odpovedne dobe“, 4. odst. § 2. Podrobno tudi francosko pravo: „Odlok, omenjen v prejšnjih členih (t. j. o razširjenju) izgubi veljavo, če se obstoječe stranke sporazumejo, da ga (?) odpovedo, revidirajo ali izpremenijo“ (čl. 31 vf). Po § 6 nemške uredbe je treba uvesti za spremembo kolektivne pogodbe nov razširitveni postopek.

podaljša ali skrajša,²³ seveda vedno le v obsegu veljavnosti kolektivne pogodbe.

Uredba o določanju minimalnih mezd itd. ne omenja pravnih sredstev.²⁴ Ker gre za odlok bana, izdan v upravnem postopku, ga je mogoče izpodbijati s pravnimi sredstvi tega postopka (§ 114 sl.). Možna je seveda tudi proglasitev ničnosti po § 135.²⁵ Važno je vprašanje s o d n e p r e s o j e razširitvenega odloka.²⁶ Kolikor so razširjene norme nasprotne prisilnim zakonskim določbam, more sodišče v konkretnem primeru razširitvi odreči pravni učinek, ne glede na to, če je postala razširitvena odločba formalno pravomočna, ker po prisilnih zakonskih določbah neveljavne norme kolektivne pogodbe razširitev ne more sanirati. Prav tako more sodišče ugotoviti neučinkovitost razširitvenega odloka glede obligacijskih določb, če bi bile razširjene, ker one sploh ne morejo biti predmet razširjenja.

Ustanova razširitve kolektivne pogodbe je docela svojevrsten pojav v nastajajočem pravnem redu. Preko meja javnega in zasebnega prava odpira nova pota, po katerih prehajajo zasebne, pogodbene ureditve v občo normo. Večinski sporazum postane splošno pravilo.

Razširitev je v našem pravu pomanjkljivo urejena. Zato naj se izgradi tako skrbno in učinkovito, kakor zahteva njen pomen za sodobno socialno in gospodarsko življenje.

Kazenska zaščita nemočnih in odvisnih oseb.

Branko Goslar.

Oblikovanje človeških dobrin se bolj in bolj izpopolnjuje in zato nastajajo tudi za sodobno državo vedno nove naloge, da ustanavlja pravna pravila, ki naj omogočajo ljudem nemoten obstoj in razvoj v telesnem in duhovnem

²³ Tako izrečno francosko pravo: „Minister za delo more (razširitveni) odlok tudi ukiniti z odlokom, ki ga izda skladno prepisom čl. 31 vd in ve, če se pokaže, da kolektivna pogodba ne ustreza več gospodarskemu položaju dotične panoge industrije ali trgovine v tistem okolišu“ (čl. 31 vf).

²⁴ Nemško pravo je izključevalo vsako pravno sredstvo, ker je bila po 2. odst. § 4 odločba ministra končna. O avstrijskem pravu zgoraj op. 9.

²⁵ Jurkovič, Materialna pravomočnost upravnih aktov po našem pravu, Slov. Pravnik 1935, 297; isti: Ničen upravni akt, Zbornik znanstvenih razprav XIV, 1938, 229.

²⁶ O tem posebno Nipperdey, l. c. 332.